

[XVII. 1.]

VERSLAGEN DER COMMISSIE belast met het onderzoek der geloofsbrieven van de heeren Dirks en Wybenga; uitgebragt in de zitting van den 21sten September 1860.

I.

Uit den geloofsbrief, overgelegd door den heer mr. JACOB DIRKS, zijnde het proces-verbaal van stemopneming in het hoofdkiesdistrict Leeuwarden, van den 13den Junij jl., bleek het aan uwe Commissie, dat waren ingeleverd 1052 stembriefjes, waarvan er 13 door het bureau van stemopneming van onwaarde werden verklaard, als twaalf die niet waren ingevuld en een *hetwelk geen persoon duidelijk aanwees*.

Het getal geldige stemmen daardoor verminderd zijnde tot 1039, was de volstreckte meerderheid verkregen door 520 stemmen.

Op den heer mr. JACOB DIRKS werden uitgebragt 520 stemmen; de heer JACOB HESSELS TACOMA verkreeg 500 stemmen, de overige waren onder verscheidene andere personen verdeeld.

Door de aanwezige kiezers werden geene bezwaren ingebracht.

Het proces-verbaal behelst omtrent het eene briefje, van onwaarde verklaard als geen persoon duidelijk aanwijzende, niets anders dan woordelijk: »het bureau heeft van onwaarde verklaard een briefje, hetwelk geen persoon duidelijk aanwijst.»

Indien uwe Commissie dus enkel het oog had moeten vestigen op den geloofsbrief, dan zou zij ongetwijfeld hebben voorgesteld, den heer JACOB DIRKS, die overigens al de bij de wetten gevorderde vereischten bezit, dadelijk als lid der Kamer toe te laten.

Maar in handen uwer Commissie waren ook gesteld twee adressen, door een dertigtal kiezers uit het betrokken district aan deze Kamer gerigt, en later nog een derde adres van een kiezer uit hetzelfde district.

In die adressen wordt beweerd:

1°. dat op het bewuste van onwaarde verklaarde briefje geschreven stonden de woorden: JOHANNES CYPRIANUS VAN DER VEEN.

2°. dat men dat briefje niet *dadelijk* nadat het was geopend heeft van onwaarde verklaard en zoodanige beslissing dan ook toen door den voorzitter van het bureau niet is bekend gemaakt, maar dat eerst die beslissing is gevallen, nadat het bekend was, dat de benoeming van den heer DIRKS daarvan afhing;

3°. dat zelfs wordt verzekerd, dat het briefje eerst als geldig zou zijn beschouwd, zoodat de volstreckte meerderheid dan was 521, en dat later, toen bleek, dat er dan eene herstemming moest plaats hebben tusschen de heeren DIRKS en TACOMA, het briefje als ongeldig is ter zijde gelegd.

Ten slotte wordt in deze adressen verzocht, dat de Kamer zich van de waarheid dezer daadzaken door het doen overleggen der stembriefjes en, des noods, door de uitoefening van het regt van onderzoek zou vergewissen, en, bij het vaststaan der daadzaken, de verkiezing ongeldig verklaren en den heer DIRKS niet als lid toelaten, omdat, naar de meening der adressanten, het briefje op voldoende wijze een persoon aanwees, en door de andere feiten de voorschriften der kieswet zijn geschonden en ter zijde gesteld.

Uwe Commissie, hoezeer overigens van het denkbeeld uitgaande, dat wegens beweerde informaliteiten of verzuimen niet ligtelijk tot het vernietigen eener keuze mag worden overgegaan, mits slechts duidelijk blyke, dat in waarheid de meerderheid der kiezers, die geldig gestemd hebben, gekozen hebben hem die als zoodanig door het bureau is geproclameerd, heeft in dit geval, waar het op ééne stem aankomt, de aangevoerde feiten, ook in onderling verband, als zeer gewigtig beschouwd.

Zij heeft zich toch de vragen voorgesteld:

a. kunnen die daadzaken zijn ter zake afdoende?

b. is werkelijk het briefje, indien het was ingevuld zoo als gezegd is, te regt van onwaarde verklaard?

Ten slotte mogt zij ook niet voorbijzien den twijfel, die zou kunnen bestaan, of de Kamer in den stand der zaak behoorlijk is gesaisisseerd en bevoegd om te beslissen in dezen als wordt verlangd.

De eerste vraag schijnt gemakkelijk op te lossen. Indien werkelijk het briefje ten onregte is ter zijde gelegd, dan heeft de heer DIRKS de volstreckte meerderheid van stemmen niet verkregen, zelfs daargelaten de verzwarende omstandigheden, dat de van onwaarde-verklaring niet heeft plaats gehad terstond na de opening van het briefje, en dat het aanvankelijk als geldig en eerst daarna als ongeldig zou zijn beschouwd.

Het antwoord op de tweede vraag komt uwer Commissie voor van beslissenden invloed te zijn en te moeten worden gegeven in strijd met de oplossing van het stembureau.

Art. 61 der kieswet verklaart van onwaarde stembriefjes, die geen persoon duidelijk aanwijzen. Wat de vereischten zijn eener duidelijke aanwijzing wordt niet gezegd en kan ook niet gezegd worden; maar zeker is het, dat vermelding van woonplaats en beroep in het algemeen niet gevorderd wordt.

Neemt men nu aan met adressanten, dat op het stembriefje geschreven stond: JOHANNES CYPRIANUS VAN DER VEEN, dan is de bewering der adressanten juist, dat het onjuist is te zeggen, dat er geen persoon duidelijk is aangewezen, want er is duidelijk aangewezen: JOHANNES CYPRIANUS VAN DER VEEN, die zeker kan bestaan, en, volgens adressanten, ook bestaat, en te Leeuwarden en in geheel Friesland bekend is als de heer JOHANNES VAN DER VEEN, procureur te Leeuwarden, de zoon van den heer CYPRIANUS JOHANNES VAN DER VEEN, wiens naam geschreven wordt JOHANNES CYPRIANUS VAN DER VEEN, volgens het algemeen gebruik in Friesland, dat medebrengt om den voornaam des vaders te voegen tusschen den eigen voornaam en den familienaam. Uwe Commissie moet de aandacht der Kamer er op vestigen, dat dit gebruik door deze Kamer is erkend. Toen ons tegenwoordig medelid, de heer IDZERDA, in 1858 zijne geloofsbrieven heeft overgelegd, bleek het, dat was gekozen WIEGER HENDRIKUS IDZERDA, en dat, volgens zijne acte van geboorte, de heer IDZERDA enkel den voornaam had van WIEGER; niettemin nam de Kamer den heer IDZERDA aan, omdat het verschil in den naam slechts het gevolg was van de gewoonte om den vaderlijken naam bij dien des zoons te voegen.

Uwe Commissie is van oordeel dat in den regel de vermelding van voornamen en familienamen voldoende een persoon aanwijst en dat een briefje, op die wijze ingevuld, niet van onwaarde mag worden verklaard. In de artt. 61, 63 en 64 der kieswet wordt dan ook steeds van namen en geenszins van eenige verdere aanduiding gesproken. Het bureau moet zoodanig briefje opteekenen, omdat het a priori niet uit te maken is door het bureau, of er twijfel kan zijn over den persoon dien het briefje aanwijst; immers twijfel kan er later altijd ontstaan, zelfs bij opgave van woonplaats en beroep, omdat het altijd mogelijk is dat die vermeldingen passen op meer dan één persoon.

De kennis, die het bureau kan bezitten van bijzondere omstandigheden betreffende personen in de briefjes genoemd, kan in het algemeen niet tot nadere aanduiding leiden, want dan zouden stembriefjes geldig of nietig zijn, naar mate de daarin genoemde personen bij het bureau bekend of onbekend zijn.

Doch men behoeft hier niet zoo ver te gaan, omdat het briefje kon aanduiden iemand in Friesland wel bekend, den heer procureur J. VAN DER VEEN, genoemd wordende JOHANNES CYPRIANUS VAN DER VEEN.

Wanneer men nu hierbij voegt dat het briefje niet terstond na de opening en voorlezing zou zijn van onwaarde verklaard, maar eerst toen men zag dat van dat briefje de verkiezing afhankelijk was; dat de kiezers alzo niet in de volkomen gelegenheid zijn geweest, tegen die van-onwaarde-verklaring hunne bezwaren in te dienen of nadere inlichtingen te geven; dat zelfs wordt beweerd dat het briefje eerst geldig en daarna ongeldig is verklaard, — dan vermoent uwe Commissie dat er voldoende gronden aanwezig zijn om de briefjes, die in het hoofdkiesdistrict Leeuwarden zijn ingeleverd, te doen overleggen, ten einde in de eerste plaats te doen onderzoeken, of het bewuste briefje werkelijk was ingevuld: JOHANNES CYPRIANUS VAN DER VEEN, en, bij bevinding daarvan, zoo noodig, een onderzoek omtrent de twee andere feiten in te stellen.

Met het oog op artikel 98 der Grondwet meent uwe Commissie dat de Kamer is bevoegd, te beslissen alle geschillen die ter gelegenheid van of over de verkiezing zelve oprijzen. De wijze waarop de geschillen ter kennis van de Kamer moeten worden gebragt is nergens bepaald geregeld, zoodat het regt van petitie hier ook ten volle van toepassing is, en vooral moet gelet worden op bezwaarschriften, uitgaande van kiezers uit het district waarin de onregelmatigheden, waarover geklaagd wordt, zouden hebben plaats gehad. Volgens art. 62 moet wel het bureau van stemopneming beslissen over de geldigheid der stembriefjes, doch deze beslissing is slechts voorloopig en de juistheid er van staat ter beoordeeling van het collegie, dat de geloofsbrieven onderzoekt.

De Commissie heeft mitsdien de eer aan de Kamer voor te stellen te besluiten, om den heer mr. JACOB DIRKS voorloopig niet toe te laten als lid dezer Kamer, en te bepalen dat van dit besluit zal worden kennis gegeven aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, met uitnodiging om aan den Kamer te doen overleggen de wel verzegelde pakketten, waarin volgens de artt. 68 en 69 der kieswet de in het hoofdkiesdistrict Leeuwarden bij de verkiezing van den 12den Junij ingeleverde stembriefjes zijn gesloten en bewaard geworden, ten einde in eerste plaats te onderzoeken, of het briefje, dat van onwaarde is verklaard, werkelijk was ingevuld met de woorden: JOHANNES CYPRIANUS VAN DER VEEN.

Wijziging van hoofdstuk III en VIII der Staatsbegrooting voor 1859.

(Eindverslagen der Commissien van Rapporteurs.)

II.

Uit de overgelegde stukken betreffende de verkiezing van den heer mr. SCHELTE WYBENGA in het hoofdkiesdistrict Sneek is het uwer Commissie gebleken, dat door de kiezers werden ingeleverd 1076 stembriefjes; daarvan werden door het bureau van stemopneming nietig verklaard 226 briefjes; als: a. 17 die niet waren ingevuld; b. 209 als geen persoon duidelijk aanwijzende. Het getal geldige briefjes werd daardoor verminderd tot 850, de volstreckte meerderheid was 426 stemmen.

Mr. SCHELTE WYBENGA bekam 452 stemmen, de heer LUCAS BRITZEL te Makkum 378; de overige stemmen waren verdeeld.

Het bureau van stemopneming verklaarde daarop den heer mr. SCHELTE WYBENGA, als de volstreckte meerderheid van stemmen op zich hebbende vereenigd, te zijn gekozen tot lid dezer Kamer.

Door aanwezige kiezers werden onmiddellijk bezwaren tegen de stemopneming en de verklaring van het stembureau ingebracht. Het proces-verbaal zegt daaromtrent woordelijk: » Er zijn tegen deze opening van stembriefjes door de in de zaal aanwezige kiezers bezwaren ingebracht, zijnde de heeren H. JOUSTRA en P. M. DE JONG, tegen de van-onwaarde-verklaring der stembiljetten voorzien met duidelijke aanwijzing des persoons, hoewel met weglating der woonplaats, en wel op grond van art. 61 der kieswet, waarbij geene opgave der woonplaats wordt geëischt. Het aantal dezer stemmen, hoewel niet bij die van de heeren S. WYBENGA te Sneek of L. BRITZEL te Makkum gevoegd, maar toch als geldig uitgebracht gesteld, zal van invloed zijn op het getal stemmen voor volstreckte meerderheid vereischt.»

In handen uwer Commissie zijn ook gesteld twee bijna gelijk-luidende adressen van een aantal kiezers uit het hoofdkiesdistrict Sneek. Zij geven daarin te kennen, dat wanneer men de 209 briefjes, die nietig verklaard zijn als geen persoon aanduidende, voegt bij de geldig verklaarde briefjes, het getal geldige stemmen is 1059, zoodat dan de volstreckte meerderheid is 530; weshalve de heer mr. SCHELTE WYBENGA, die slechts 452 stemmen op zich vereenigde, de volstreckte meerderheid van stemmen niet heeft verkregen, maar er eene herstemming zou moeten plaats hebben tusschen hem en den heer LUCAS BRITZEL; of wel dat die ten onregte nietig verklaarde briefjes moeten gevoegd worden bij de stemmen, door ieder dier beide heeren verkregen, naar mate daarop de naam WYBENGA of BRITZEL voorkomt.

Die 209 van onwaarde verklaarde stembriefjes toch waren volgens de adressanten ingevuld met de namen WYBENGA, S. WYBENGA, SCHELTE WYBENGA; — BRITZEL, L. BRITZEL en LUCAS BRITZEL. Door de adressanten wordt echter niet opgegeven hoeveel briefjes op ieder dier namen zijn uitgebracht.

De adressanten beweren nu verder, in gelijken zin als de kiezers die bij de stemopneming hebben geprotesteerd, dat die 209 briefjes ten onregte van onwaarde zijn verklaard, omdat er bij de namen geene woonplaats was opgegeven. Zij zeggen dat dit ten onregte is geschied, wijl nergens is voorgeschreven, dat de woonplaats moet worden vermeld, en dat dit hier te minder noodig was, omdat bij openbare circulaire en advertentien de heeren mr. SCHELTE WYBENGA en LUCAS BRITZEL als kandidaten worden gesteld. Dat in ieder geval de briefjes ingevuld met de namen BRITZEL, L. BRITZEL en LUCAS BRITZEL niet van onwaarde kunnen zijn, omdat er in Nederland niemand van dien naam is dan LUCAS BRITZEL te Makkum, terwijl er integendeel in Friesland vele WYBENGA's zijn en zelfs een SCHELTE WYBENGA te Amsterdam woonachtig is.

Eindelijk wordt daarbij beweerd, dat het voorschrift van art. 62 der kieswet door het stembureau is geschonden, want dat de beslissing over de waarde of onwaarde der briefjes niet dadelijk na dierzelfver opening is bekend gemaakt; ja zelfs dat een groot aantal der briefjes door den voorzitter van het stembureau is ter zijde gelegd zonder beslissing van het stembureau en zonder opgave van gronden. De waarheid van dit beweerde feit kan volgens de adressanten door eene enquête worden bewezen.

Ten slotte verzoeken zij dat de Kamer de verkiezing zal vernietigen, althans den heer mr. SCHELTE WYBENGA niet als lid der Kamer zal toelaten.

Na het zoo even uitgebragt verslag over de verkiezing van den heer DIRKS kan uwe Commissie haar gevoelen zeer kort mededeelen.

Indien werkelijk de 209 stembriefjes, hiervóór bedoeld, ten onregte van onwaarde verklaard zijn, dan blijkt niet dat de heer mr. SCHELTE WYBENGA werkelijk de volstreckte meerderheid heeft verkregen; of wel ontstaat de vraag, of een gedeelte dier briefjes aan den heer SCHELTE WYBENGA en het ander gedeelte aan den heer LUCAS BRITZEL moet worden toegekend: in geen geval kan dan de heer SCHELTE WYBENGA reeds thans als lid worde toegelaten.

Uwe Commissie vermeent op de vroeger ontwikkelde gronden, dai die stembriefjes, indien zij werkelijk zijn ingevuld als wordt beweerd, geldig kunnen zijn, en wel in dit geval te meer, omdat de ingevulde namen zooveel overeenkomst hebben met die van de twee gestelde kandidaten in het district Sneek, althans met die van de twee personen die volgens het proces-verbaal van stemopneming de meeste stemmen hebben verkregen.

Uwe Commissie is alzoo van oordeel, dat er voldoende gronden aanwezig zijn — ook in verband met de beweerde omstandigheid, dat de beslissing door het bureau niet dadelijk zou zijn genomen, en dat een deel der briefjes is ter zijde gelegd zonder beslissing en opgave van redenen — om te bepalen, dat de stembriefjes, die in het hoofdkiesdistrict Sneek zijn ingeleverd, aan de Kamer zullen worden overgelegd, om te onderzoeken of werkelijk de briefjes zijn ingevuld zoo als wordt beweerd, en bij bevinding daarvan, zoo noodig, een onderzoek in te stellen over de wijze, waarop die 209 briefjes van onwaarde zijn verklaard.

Uwe Commissie heeft mitsdien de eer aan de Kamer voor te stellen te besluiten, om den heer mr. SCHELTE WYBENGA voorloopig niet toe te laten als lid dezer Kamer, en te bepalen dat van dit besluit zal worden kennis gegeven aan Zijne Excellentie den heer Minister van Binnenlandsche Zaken, met uitnoodiging om aan de Kamer de twee verzegelde pakketten te doen overleggen, waarin volgens de artt. 68 en 69 der kieswet de in het hoofdkiesdistrict Sneek bij de verkiezing van den 12den Junij ingeleverde stembriefjes zijn gesloten en bewaard, ten einde in de eerste plaats den inhoud inzonderheid der 209 nietig verklaarde stembriefjes te onderzoeken.

MEEUSSEN.
BETZ.
LUYBEN.

[VI. 4.]

EINDVERSLAG der Commissie van Rapporteurs voor het Ontwerp van Wet tot wijziging van hoofdstuk III der Staatsbegrooting voor 1859; uitgebragt in de zitting van den 6den October 1860.

Het in de afdelingen gehouden onderzoek van het voorstel tot wijziging van hoofdstuk III der Staatsbegrooting voor 1859 gaf slechts aanleiding tot den wensch naar nadere inlichtingen omtrent het gebruik der som van f 5 500, welke boven het bij art. 14 der oorspronkelijke begrooting toegestaan bedrag van f 4 000 ten behoeve der betrekkingen van Limburg tot den Duitschen Bond heeft moeten besteed worden. Het had de aandacht getrokken, dat de gevorderde uitgaaf nagenoeg anderhalfmaal de oorspronkelijk geraamde som bedroeg. En vruchteloos had men in de Memorie van Toelichting naar opheldering van dit aanzienlijk verschil gezocht.

Met betrekking tot de redactie van den considerans der wet werd in overweging gegeven, of het niet juister en meer overeenkomstig de ware toedragt der zaak is, te zeggen » vastgesteld bij de wet van 29 December 1858 (*Staatsblad* n°. 125) en gewijzigd — of verhoogd — » bij die van 13 December 1859 (*Staatsblad* n°. 116). »

De Commissie van Rapporteurs is van oordeel geweest dat deze bedenkingen gevoelig in een *Eindverslag* ook aan de Regering kunnen worden medegedeeld, met uitnoodiging om de gewenschte inlichting en wijziging bij de mondelinge behandeling van het wetsontwerp te doen plaats hebben.

Altus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs, den 4den October 1860.

VAN VOORTHUYSEN.
VAN GOLTSTEIN.
BEENS.
BETZ.
DOMMER VAN POLDERSVELDT.

[VII. 4.]

EINDVERSLAG der Commissie van Rapporteurs voor het Ontwerp van Wet tot wijziging van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1859; uitgebragt in de zitting van den 6den October 1860.

Bij de overweging in de afdelingen der Kamer van het wetsontwerp tot wijziging van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting